Czy w działalności placówki oświatowej konieczne jest publikowanie wizerunków dzieci?

Rola dyrektorów szkół, przedszkoli, kuratoriów oświaty, jednostek samorządu terytorialnego

Materiał autorstwa
Jolanty Aleksandry Rodzewicz

Wsparcie merytoryczne
Fundacja Orange

Partner Fundacja Instytut Cyfrowego Obywatelstwa

URZĄD OCHRONY DANYCH OSOBOWYCH

Kilka liczb, które mogą przyprawić o zawrót głowy:

zdjęć

500 000 000

publikowanych jest każdego dnia w internecie.
Z tego

350 mln na Facebooku

95 mln na Instagramie

- **W zasobach Google w 2020 r. znajdowały się 4 biliony zdjęć. Aż 94 proc. z nich wykonanych jest smartfonami.**
- **Internet zalewają też materiały wideo.**
- **!Wśród tych zasobów jest mnóstwo treści z udziałem dzieci!**
- **Wiele z nich publikowanych jest przez dorosłych w sposób nadmierny, bezrefleksyjny, bez poszanowania prywatności oraz wyobrażenia, że może to mieć wpływ na ich dorosłe życie.**
- **Choć publikowane z dobrej intencji, to skutki takich publikacji mogą zagrażać dobru i bezpieczeństwu dziecka.**

Ryzyka związane z publikowaniem wizerunków dzieci w internecie

Filmy i zdjęcia z udziałem dzieci raz wrzucone do internetu mogą niestety:

- zostać w sieci **na zawsze - rozprzestrzeniać się** błyskawicznie i daleko poza krąg zaufanych osób
- być **wykorzystane i rozpowszechniane przez innych** w różnych celach (w tym oszustów)
- być **pobrane i modyfikowane** zupełnie poza naszą kontrolą i wpływem – od memów, przez deepfake, po deepnude
- narazić dziecko na **kpiny, hejt, cyberprzemoc i krzywdzące komentarze** – w sieci i w realu
- **kompromitować**, ośmieszać i naruszać podmiotowość i godność dziecka (np. zdjęcia w krępujących sytuacjach)
- służyć **celom przestępczym, wyłudzeniom**, organizacji fałszywych zbiórek na „chore” dziecko
- trafić na fora i **portale z treściami pornograficznymi** z udziałem dzieci
- **ułatwić osobom o złych zamiarach kontakty z dzieckiem** na podstawie informacji dostępnych o nim w sieci
- być wykorzystane w **niejawnych celach komercyjnych** i zarobkowych innych podmiotów
- **odbierać dziecku prawo do opowiedzenia swojej historii** tak, jak samo by chciało

Przykładowe badania

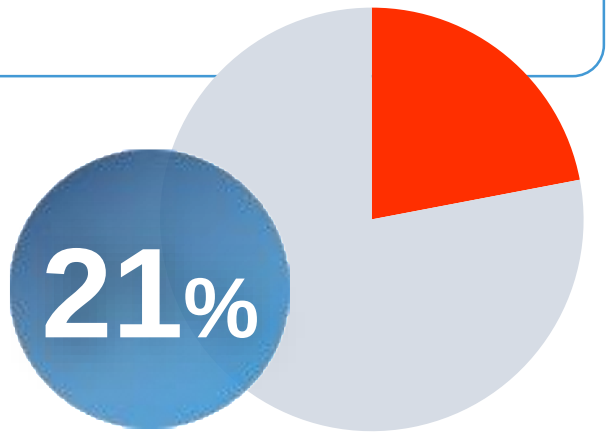

21% rodziców udostępnia zdjęcia i nagrania dzieci w sieci przynajmniej raz w tygodniu.

Wiek dzieci - rodzice młodszych częściej dzielą się chwilami z ich życia. **Dotyczy to 60% rodziców** dzieci poniżej 4 r.ż., w przypadku dzieci 13–17 lat odsetek ten kształtuje się na poziomie 47%.

NASK „Nastolatki 3.0”

Prawie co drugi badany nastolatek (**45,5%**) deklaruje, że rodzice lub opiekunowie umieszczają w swoich mediach społecznościowych zdjęcia, na których jest widoczny jego wizerunek.

Z powodu takich aktywności rodziców w sieci ¼ nastolatków czuje zawstydzenie (**23,6%**), a niemal co piąty (**18,8%**) deklaruje niezadowolenie z tego faktu.

FUNDACJA ORANGE Raport „Dojrzeć do praw”

Młodzi ludzie obawiają się, że ktoś ich nagra lub zrobi im zdjęcie w sytuacji, której nie chcą pokazywać innym, oraz tego, że materiały z ich udziałem, w wyniku niechcianych przeróbek, będą powodem kpin, hejtu, cyberprzemocy, szantażu, czy krzywdzących komentarzy – w sieci i w realu.

M. Bierca, A. Wysocka-Świtała, Sharenting po polsku, czyli ile dzieci wpadło do sieci? Pierwszy raport w Polsce na temat wizerunku dzieci w internecie na zlecenie Clue PR, 2019, s. 4.
NASK, NASTOLATKI 3.0. Raport z ogólnopolskiego badania uczniów i rodziców

Prawo oświatowe chroni dzieci

1) Art. 1. Ustawy z dn. 14.12.2016: System oświaty zapewnia:

1) realizację prawa każdego obywatela Rzeczypospolitej Polskiej do kształcenia się oraz **prawa dzieci i młodzieży do wychowania i opieki, odpowiednich do wieku i osiągniętego rozwoju;**

2) Preambuła Podstawy Programowej **kształcenia ogólnego** mówi, że **kształcenie ogólne w szkole podstawowej ma na celu:**

   2) formowanie u uczniów poczucia godności własnej osoby i szacunku dla godności innych osób;
   8) wyposażenie uczniów w taki zasób wiadomości oraz kształtowanie takich umiejętności, które pozwalają w sposób bardziej dojrzały i uporządkowany zrozumieć świat;
   9) wspieranie ucznia w rozpoznawaniu własnych predyspozycji i określaniu drogi dalszej edukacji.

3) Jeden z podstawowych kierunków realizacji polityki oświatowej państwa w roku szk. 2024/25 to: pkt. 3. **Wspieranie dobrostanu dzieci i młodzieży, ich zdrowia psychicznego.** Rozwijanie u uczniów i wychowanków empatii i wrażliwości na potrzeby innych. Podnoszenie jakości edukacji włączającej i umiejętności pracy z zespołem zróżnicowanym.

Wizerunek osoby i jego ochrona

WAŻNE: na dzisiaj w przepisach brak jednoznacznej definicji wizerunku, bazuje się na doktrynie i orzecznictwie sądów.

Tu wizerunek uznawany jest za skonkretyzowany i ustalony „obraz fizyczny" czy też „podobiznę" danej osoby – a zatem utrwalony w jakiś sposób wygląd człowieka (np. na zdjęciu czy filmie), jego cechy dostrzegalne. Wizerunek pozwala rozpoznać człowieka i go zindywidualizować.

1. **wizerunek to dana osobowa** - podlega ochronie na podstawie przepisów zawartych w RODO oraz Ustawie o ochronie danych osobowych. Utrwalanie, przechowywanie, modyfikowanie i rozpowszechnianie jest przetwarzaniem tej danej osobowej i na osobie przetwarzającej ciążą obowiązki informacyjne oraz zawiązane z zapewnieniem bezpieczeństwa danych.

! Motyw 38 RODO: Szczególnej ochrony danych osobowych wymagają dzieci, gdyż mogą one być mniej świadome ryzyka, konsekwencji, zabezpieczeń i praw przysługujących im w związku z przetwarzaniem.

2. **wizerunek to dobro osobiste** - podlega ochronie na podstawie przepisów zawartych w Kodeksie cywilnym (Art. 23). Jest to prawo niemajątkowe, niezbywalne, przysługujące każdej osobie. Za jego naruszenie można żądać zadośćuczynienia i naprawienia wyrządzonej szkody.

Horosz P., Grzesiok – Horosz A.,Prawo do wizerunku w społeczeństwie informacyjnym, Santander Art and Culture Law Review 1/2021 (7): 21-38, UŚ Katowice

Rozpowszechnianie wizerunku osoby

- **oznacza różne formy jego publicznego udostępniania**, co powoduje, że dociera on do nieograniczonego kręgu odbiorców, którzy mogą się z nim zapoznać

- **co do zasady wymaga zgody danej osoby** (regulowane w ustawie o prawie autorskim i prawach pokrewnych)

- **w imieniu dzieci** zgody na rozpowszechnianie udzielają ich rodzice lub opiekunowie prawni (zobowiązani są jednak wykonywać władzę rodzicielską w taki sposób, jak wymaga tego dobro dziecka)

W Polsce zapadł już wyrok za troll-parenting:
Na ograniczenie wolności skazano ojca, który udostępnił na Facebooku zdjęcie nagiego, dwuletniego syna, który w jednej ręce trzymał butelkę piwa, w drugiej swoje przyrodzenie. To pokazuje, że dorośli nie dysponują wizerunkiem dziecka bez ograniczeń i nie mogą udostępniać go bezkarnie czy nieodpowiedzialnie.

Prawo do prywatności wynika też z Konstytucji oraz innych ważnych aktów prawnych.

Artykuł 72. Punkt 1 Konstytucji RP:

„Rzeczpospolita Polska zapewnia ochronę praw dziecka”.

Artykuł 72. Punkt 3. Konstytucji RP:

„W toku ustalania praw dziecka [...] osoby odpowiedzialne za dziecko są obowiązane do wysłuchiwania i w miarę możliwości uwzględniania zdania dziecka”.

Konwencja o Prawach Dziecka, Art. 16, ust. 1:

„Żadne dziecko nie będzie podlegało arbitralnej lub bezprawnej ingerencji w sferę jego życia prywatnego, rodzinnego lub domowego czy w korespondencję ani bezprawnym zamachom na jego honor lub reputację”.

Projekty i granty dofinansowane ze środków zewnętrznych np. UE

Nie ma obowiązku prawnego zamieszczania fotografii dzieci w dokumentacji z realizacji projektów finansowanych np. ze środków UE

Przykład: Regulamin wyboru projektów w ramach programu Fundusze Europejskie dla Warmii i Mazur (FEWiM) 2021-2027

str. 55 zapis:
IZ przedstawia listę przykładowych, najczęściej pojawiających się zadań oraz odpowiadających im wskaźników do rozliczenia kwot ryczałtowych wraz z proponowanymi dokumentami potwierdzającymi realizację ww. wskaźników:

Pkt 3. 7. Dokumentacja fotograficzna

WAŻNE: IZ nie wskazuje, że ma być to dokumentacja fotograficzna wykorzystująca wizerunek dziecka. Nawet jeśli są to zajęcia dla dzieci.

Przedszkola, szkoły i placówki **nie mają obowiązku promocji, ani promocji z wykorzystaniem wizerunków dzieci** i warto poddać refleksji zamieszczanie danych dotyczących pracy szkół w internecie.

Wymagania wobec:

W Obwieszczeniu MEiN z dnia 17 listopada 2020 roku w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w sprawie wymagań wobec szkół i placówek jest zapis:

WAŻNE:
Ustawodawca nie wskazuje na obowiązek promocji przedszkoli, szkół i placówek. Nie ma w ogóle mowy o wykorzystaniu wizerunku dziecka.

- **Przedszkoli**

Wymaganie

Przedszkole współpracuje ze środowiskiem lokalnym na rzecz wzajemnego rozwoju

Charakterystyka wymagania

Przedszkole, w sposób celowy, współpracuje z instytucjami i organizacjami działającymi w środowisku lokalnym. Współpraca przedszkola ze środowiskiem lokalnym wpływa na ich wzajemny rozwój oraz na rozwój dzieci.

- **Szkół podstawowych, ponadpodstawowych oraz artystycznych**
- **Placówek kształcenia ustawicznego**
- **Centrów kształcenia zawodowego**

Wymaganie

Szkoła lub placówka współpracuje ze środowiskiem lokalnym na rzecz wzajemnego rozwoju

Charakterystyka wymagania

Szkoła lub placówka, w sposób celowy, współpracuje z instytucjami i organizacjami działającymi w środowisku lokalnym, a w przypadku szkoły prowadzącej kształcenie zawodowe – również z pracodawcami. Współpraca szkoły lub placówki ze środowiskiem lokalnym wpływa na ich wzajemny rozwój oraz na rozwój uczniów.

Dlaczego placówki publikują wizerunki dzieci i co można zrobić inaczej?

„Mam podpisaną zgodę rodo, więc MOGĘ publikować”

Przedszkola, szkoły i placówki mogą dzisiaj przyjąć taką kulturę pracy, która będzie polegała na OCHRONIE WIZERUNKU dzieci i zaprzestaniu publikowania ich wizerunku w Internecie, w tym w social mediach, mimo, iż:

- posiadają zgodę na udostępnianie wizerunku podpisaną przez prawnych opiekunów;
- wywiera się na nich presję (rodzice, organy prowadzące) dotyczącą potrzeby upubliczniania w internecie informacji na temat codziennej pracy szkoły, realizowanych projektów, zajęć pozalekcyjnych, innowacji.
- porównuje się pracę ww placówek i stosuje rankingi tzw. najlepszych przedszkoli, szkół - mimo, iż liczba miejsc w przedszkolach jest ograniczona, a szkoły podstawowe podlegają rejonizacji (nie potrzeba więc dodatkowych wysiłków promujących działalność);

Częste przekonania

Co my placówki możemy zdziałać, jak sami rodzice i nastolatki publikują swoje zdjęcia, tiktoki, filmiki na potęgę wszędzie…?" rolą placówek oświatowych jest tworzyć trendy a nie im ulegać.

- przedszkola, szkoły i placówki odpowiadają za realizację polityki oświatowej Państwa, w tym kierunków realizacji na dany rok. Nie mogą ulegać presji społecznej, jeżeli ta stoi w sprzeczności z polityką oświatową Państwa, w tym dbaniem o dobrostan i zdrowie psychiczne dzieci i młodzieży.

Dlaczego placówki publikują wizerunki dzieci i co można zrobić inaczej?

„Rodzice i opiekunowie chcą wiedzieć, co dzieci robią na zajęciach”

- nauczyciele_ki i rodzice korzystają z komunikacji poprzez zamknięte grupy na komunikatorach. Jeżeli razem z rodzicami komunikuje się tam nauczyciel_ka - jest osobą reprezentującą placówkę i zobowiązany jest do ochrony danych osobowych, tajemnicy służbowej. Jeżeli wysyła na takiej grupie zdjęcia, filmiki - udostępnia dane osobowe szczególne. Może lepszym rozwiązaniem będzie gromadzenie zdjęć na zabezpieczonych dyskach i dzielenie się nimi wyłącznie z rodzicami/prawnymi opiekunami.
- zdjęcia bardzo często wykonywane są prywatnymi telefonami, bez odpowiednich zabezpieczeń, których wymagają dane osobowe w tym wizerunek - to rodzi szereg nieprawidłowości.
- przedszkola, szkoły i placówki nie zatrudniają social media menedżerów, zadania te wykonują więc nauczyciele_ki poza zakresem swoich obowiązków.
- Jeśli rodzice, opiekunowie chcą wiedzieć, jak mają się dzieci – warto z nimi rozmawiać. Jeśli wymaga to dzielenia się zdjęciami – warto stworzyć zamkniętą grupę na komunikatorze i używać do rozpowszechniania zdjęć i filmów odpowiednio zabezpieczonych sprzętów.

Czy pytać dzieci o zgodę i postępować według ich decyzji, skoro nie może być do końca świadoma?

Odpowiedzialność za ochronę prywatności dziecka spoczywa zatem głównie na dorosłych.

CZY MOŻLIWA JEST W PEŁNI ŚWIADOMA ZGODA DZIECKA NA PUBLIKACJĘ JEGO WIZERUNKU?

Czy 6–10-latek (i starsze dziecko) jest w stanie zrozumieć, jakimi prawami rządzą się publikacje w sieci i jakie konsekwencje może za sobą nieść tego typu ekspozycja?

Ze względu na etap rozwojowy dziecka istnieje spore ryzyko, że nie. Dodatkowo, pytając je o zgodę na publikowanie wizerunku, warto wziąć pod uwagę fakt, że znajduje się ono często w sytuacji zależności emocjonalnej od (zaufanego) dorosłego i zapewne jest w stanie zgodzić się na więcej niż w relacji z kimś zupełnie obcym.

Działania dyskryminujące podejmowane w przedszkolach i szkołach.

- W ostatnim czasie wiele przedszkoli/szkół dyskryminuje dzieci, których rodzice nie wyrażają zgody na umieszczenie wizerunku dziecka w mediach społecznościowych.
- Polega to na wyłączaniu dziecka z udziału we wspólnej fotografii, dziecko zostaje „wyproszone” z grupy, albo ustawione do fotografii tyłem (każde dziecko powinno mieć prawo do wspólnych pamiątek w postaci fotografii – refleksji należy poddać zasadność ich publikacji w social mediach).
- Przedszkola, szkoły i placówki nie powinny podejmować działań dyskryminujących dzieci w żadnej ze sfer życia społecznego.
- W aktualnej podstawie programowej nie ujęto obowiązku podejmowania przez szkołę podstawową odpowiednich kroków w celu zapobiegania wszelkiej dyskryminacji, które przewidywało rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół.

!

Polska w 1964 r. ratyfikowała Konwencję w sprawie zwalczania dyskryminacji w dziedzinie oświaty (sporządzona w Paryżu 15 grudnia 1960 r.), która mówi:

Artykuł 1.

1. W rozumieniu niniejszej Konwencji wyraz "dyskryminacja" oznacza wszelkie wyróżnianie, wykluczanie, ograniczanie lub uprzywilejowanie ze względu na rasę, kolor skóry, płeć, język, wyznanie, przekonania polityczne lub jakiekolwiek inne, narodowość lub pochodzenie społeczne, sytuację materialną lub urodzenie, które ma na celu albo którego skutkiem jest przekreślenie lub naruszenie zasady jednakowego traktowania w dziedzinie oświaty, a w szczególności:

   d) stawianie jakiejkolwiek osoby lub grupy osób w sytuacji nie dającej się pogodzić z godnością człowieka.

Standardy Ochrony Małoletnich (SOM)

- **W czasie gdy wprowadzamy do szkół SOM warto poddać krytycznej refleksji kulturę pracy szkół i placówek w tym zakresie.**
- **Warto dzisiaj zacząć dyskusję o tym czy zadaniem szkoły jest ochrona wizerunku czy ich promocja (nie ma takich zapisów w prawie oświatowym)**

Zdjęcia i filmy z dziećmi? Przemyśl zanim udostępnisz

URZĄD OCHRONY DANYCH OSOBOWYCH

Badania jakościowe ośr. „Cieka¬wość” dla Fundacji Orange, 2023, raport „Dojrzeć do praw”.

„Wizerunek dziecka w internecie. Publikować czy nie”

Poradnik dla kuratoriów oświaty, placówek, organizacji, klubów sportowych, świetlic, domów dziecka i wszystkich podmiotów działających na rzecz dzieci. A w nim:

- obowiązki związane z ochroną wizerunku,
- lista ryzyk związanych z publikowaniem wizerunków dzieci w internecie,
- lista pytań, które powinny rozważyć placówki przed udostępnianiem treści z udziałem dzieci online,
- propozycje bardziej bezpiecznego podejścia do publikowania treści o aktywnościach dzieci,
- konkretne porady i kwestie do przemyśleń.

Do pobrania za darmo:

https://fundacja.orange.pl/wizerunki-dzieci lub
https://uodo.gov.pl/pl/138/3215

Przykłady zdjęć chroniących wizerunek dzieci